

УДК 349.42

С. І. МАРЧЕНКО

Світлана Іванівна Марченко, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АТЕСТАЦІЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ: ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Сучасні тенденції розвитку аграрного права та законодавства України свідчать про важливу роль публічно-правових засобів регулювання аграрних відносин, спрямованих на захист інтересів всього суспільства. Як зазначає А. М. Статівка, сучасному аграрному праву властивий динамізм. Дана галузь права спрямована і розвивається на нових принципах, як основних і керівних вимогах законодавства, які визначають сутність і спрямованість механізму правового регулювання аграрних відносин, що є предметом регулювання даної галузі права¹. На забезпечення балансу публічних та приватних інтересів в аграрній сфері спрямована функціональна діяльність органів державної влади, яка характеризується багатоманітністю напрямів, чільне місце серед яких займає атестація. У науці аграрного права ці питання не знайшли належного висвітлення, що зумовлює актуальність проведеного дослідження.

Метою статті є здійснення правового аналізу атестації у сільському господарстві як одного з напрямів функціонального забезпечення в сфері державного регулювання аграрних відносин.

Атестація (лат. attestatio – свідчення, підтвердження) – термін, який в законодавстві України вживається у декількох значеннях: атестація робочих місць; атестація виробництва, атестація працівників. Тобто, в аграрному законодавстві передбачено атестацію, яка здійснюється щодо окремо визначених в законодавстві суб'єктів здійснення сільськогосподарської діяльності, а також по відношенню до певних об'єктів².

В аграрному законодавстві відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який би закріплював поняття, види, основні вимоги та порядок проведення атестації. Водночас правові норми, які закріплюють її обов'язковість, містяться як в законодавчих актах, так і в підзаконних нормативно-правових актах, що були прийняті в різні історичні періоди та належать до різних галузей права. Зокрема, окремі питання атестації в сільському господарстві врегульовано ще законодавством колишнього Радянського Союзу, які залишаються чинними дотепер. Узагальнюючи ці всі правові норми, можна виокремити наступні види атестації, які мають місце у сільському господарстві: 1) атестація робочих місць за умовами праці; 2) атестація виробництва; 3) атестація працівників (спеціалістів сільського господарства).

Атестація робочих місць за умовами праці проводиться на підприємствах і організаціях незалежно від форм власності й господарювання, де технологічний процес, використовуване обладнання, сировина та матеріали є потенційними джерелами шкідливих і небезпечних виробничих факторів, що можуть несприятливо впливати на стан здоров'я працюючих, а також на їхніх нащадків як тепер, так і в майбутньому. Проводиться атестаційною комісією, склад і повноваження якої визначаються наказом по підприємству, організації, в строки, передбачені колективним договором, але не рідше ніж один раз на п'ять років. Результати атестації використовуються для розроблення заходів щодо покращення умов праці і оздоровлення працівників та під час визначення права на пенсію за віком на пільгових умовах, пільг і компенсацій за рахунок підприємств, установ та організацій, обґрунтування пропозицій про внесення змін до списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах. Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 1 серпня 1992 р. № 442*. Наприклад, відповідно до п. 5 Правил охорони праці на рибоводних підприємствах внутрішніх водойм, які затверджені Наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 26 листопада 2012 р. № 1352, роботодавець зобов'язаний організувати проведення атестації робочих місць за умовами праці відповідно до вимог Порядку проведення атестації робочих місць за умовами праці.

© С. І. Марченко, 2017

* Нормативно-правові акти, які використано в цій публікації, розміщено на офіційному порталі Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua>

Атестація виробництва – офіційне підтвердження наявності необхідних і достатніх умов виробництва певної продукції, які забезпечують стабільність виконання заданих у нормативних документах вимог. Як правило, атестація здійснюється як складова сертифікації продукції. Основні вимоги щодо порядку здійснення робіт з атестації виробництв в Системі сертифікації УкрСЕПРО (далі – Система) встановлено ДСТУ 3414-96 «Система сертифікації УкрСЕПРО. Атестація виробництва. Порядок здійснення». Атестація виробництва в Системі проводиться органом із сертифікації продукції, а за його відсутності – організацією, що виконує функції органу з сертифікації продукції за дорученням Держстандарту України. Атестація виробництва проводиться за ініціативою підприємства, що виготовляє продукцію, або на вимогу органу з сертифікації продукції.

На підставі позитивних висновків комісії орган з сертифікації оформлює атестат виробництва за встановленою формою, реєструє його в Реєстрі Системи і видає підприємству. Термін дії атестату встановлюється органом з сертифікації залежно від результатів перевірки, але не більше, як два роки.

Термін дії атестату виробництва не продовжується. Для отримання атестату на новий термін підприємство не пізніше, як за три місяці до закінчення дії атестату, направляє до органу з сертифікації відповідні матеріали. Далі виконуються попередня оцінка, яка включає експертизу вихідних матеріалів, наданих підприємством, та складання висновку щодо готовності підприємства до проведення атестації виробництва та оцінюється необхідність виконання подальших етапів з урахуванням результатів технічного нагляду за період дії атестату виробництва.

Протягом терміну дії атестату орган з сертифікації здійснює нагляд за стабільністю якості виготовлення продукції. Процедури технічного нагляду обираються відповідно до методів атестації виробництва, регламентуються програмою технічного нагляду за атестованим виробництвом, яка затверджується керівником органу з сертифікації. У програмі надається методика проведення кожної процедури, зазначаються періодичність, виконавці та правила прийняття рішень за кожною процедурою.

Наразі в аграрному законодавстві передбачено обов'язкову атестацію виробництва спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів (далі – виробів) в Україні згідно з Законом України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів». Порядок проведення атестації виробництва спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів затверджено наказом Держстандарту України від 29 лютого 1996 р. № 85. Вимоги цього документа обов'язкові для виконання підприємствами незалежно від форм власності під час підготовки до атестації виробництва та її проведення. Проводиться органами Держспоживстандарту України – акредитованими в державній системі сертифікації органами з сертифікації харчової продукції і продовольчої сировини з обов'язковим залученням представників Департаменту податків і зборів з юридичних осіб Державної фіскальної служби України за їх поданням.

Атестація виробництва виробів здійснюється з метою оцінки можливостей підприємства-виробника забезпечити їх відповідність обов'язковим вимогам, що встановлені чинними законодавчими актами України щодо забезпечення життя та здоров'я людей, охорони навколишнього природного середовища, а також відповідність санітарним, пожежним, екологічним нормам і правилам.

В Україні в різні часи було передбачено атестацію фізичних та юридичних осіб для надання їм права на виробництво та реалізацію насіння і садивного матеріалу; атестацію виробництва молока, молочної сировини й молочних продуктів суб'єктів господарювання; атестацію виробництв ветеринарних імунобіологічних препаратів та ін. Атестація зазначених видів виробництва передбачала комплексну перевірку відповідності матеріально-технічної бази, нормативної та нормативно-технічної документації, рівня професійної підготовки персоналу, організаційних заходів та обладнання, спрямованих на забезпечення стабільності якісних показників продукції, що виробляється.

У рамках дерегуляції господарської діяльності, яка була запроваджена Законами України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру» від 9 квітня 2014 р. № 1193-VII, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції в агропромисловому комплексі» від 8 грудня 2015 р. № 867-VIII та іншими нормативно-правовими актами, зазначені види атестації як різновиди дозвільних процедур були скасовані.

Атестація працівників традиційно визначається як засіб стимулювання підвищення їх кваліфікації, підстава для встановлення кваліфікаційних розрядів, переміщення на іншу посаду, визначення відповідної оплати праці. Інколи вона визначається як передбачена законом обов'язкова періодична перевірка та оцінка ділової кваліфікації, особистих та моральних якостей працівника при встановленні відповідності посаді чи виконуваній роботі, що проводиться адміністрацією³.

Аграрне законодавство України передбачає атестацію спеціалістів сільського господарства, вона була запроваджена ще постановою Ради Міністрів СРСР від 26 липня 1973 р. № 531 «Про проведення атестації керівних, інженерно-технічних працівників та інших спеціалістів підприємств і організацій промисловості, будівництва, сільського господарства, транспорту і зв'язку». Типовий перелік посад керівних, інженерно-технічних працівників та інших спеціалістів промисловості, будівництва, сільського господарства, транспорту і зв'язку та інших галузей народного господарства, що підлягають атестації відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 26 липня 1973 р., затверджений постановою Держкомітету СРСР з науки і техніки та Держкомпраці СРСР від 22 жовтня 1979 року. Зазначені нормативні акти діють відповідно до постанови Верховної Ради «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства СРСР» № 1545-12 від

12 вересня 1991 року. Спеціалістами сільського господарства, які підлягають атестації, є агрономи всіх спеціальностей і найменувань, ветеринарні лікарі, зоотехніки всіх спеціальностей і найменувань та рибоводи.

Сучасне аграрне законодавство регламентує атестацію агрономів-спеціалістів, яка здійснюється шляхом складання кваліфікаційного іспиту, що проводиться для перевірки та підтвердження наявності у кандидата необхідного рівня теоретичних і практичних знань та умінь у сфері насінництва і розсадництва. Кандидату, який успішно склав кваліфікаційний іспит, Мінагрополітики видає свідоцтво аудитора із сертифікації. Для отримання свідоцтва аудитора із сертифікації (агронома-інспектора) кандидат, крім проходження атестації, повинен мати вищу агрономічну освіту та стаж роботи за спеціальністю не менше одного року.

Свідоцтво аудитора із сертифікації (агронома-інспектора) є безстроковим та видається безоплатно. Аудитори із сертифікації (агрономи-інспектори) зобов'язані не рідше одного разу на три роки підвищувати свою кваліфікацію, невиконання цієї вимоги є підставою для тимчасового зупинення дії свідоцтва аудитора із сертифікації (агронома-інспектора). Порядок видачі, скасування, тимчасового зупинення дії свідоцтва аудитора із сертифікації (агронома-інспектора) затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1031 відповідно до ст. 18-2 Закону України «Про насіння і садивний матеріал».

Положення про порядок проведення атестації спеціалістів ветеринарної медицини державних установ затверджено Наказом Державного комітету ветеринарної медицини України від 7 вересня 2009 р. № 321. Метою атестації є підвищення ефективності діяльності зазначених працівників. У ході атестації оцінюються їх ділові та професійні якості, виконання ними посадових обов'язків, зазначених у професійно-кваліфікаційних характеристиках їх посад, а також нормативно-правових актах.

До спеціалістів ветеринарної медицини державних установ, які підлягають обов'язковій атестації, належать керівники, їх заступники, керівники структурних підрозділів державних установ, лікарі, лаборанти та фельдшери ветеринарної медицини, які здійснюють профілактичні, оздоровчі, діагностичні, лікувальні заходи у тваринництві, проводять ветеринарно-санітарну експертизу продуктів тваринного, а на ринках – і рослинного походження, або здійснюють інші види ветеринарної діяльності. Особи, які тимчасово виконують обов'язки на вищезазначених посадах можуть проходити атестацію за власним бажанням з метою визначення їх ділових, професійних якостей та подальшого підвищення у посадах.

Не підлягають атестації: спеціалісти ветеринарної медицини, які обіймають посаду менше одного року; молоді спеціалісти в період строку обов'язкової роботи за направленням після закінчення навчальних закладів; вагітні жінки та жінки, що мають дитину до одного року; жінки (особи), які перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю, пологами і доглядом за дитиною; жінки (особи), які працюють на посаді менше одного року після декретної відпустки.

Атестація спеціалістів ветеринарної медицини державних установ проводиться один раз на п'ять років.

Законодавство у сфері племінної справи в тваринництві передбачало атестацію працівників, які виконували спеціальні роботи, пов'язані з племінними (генетичними) ресурсами, що проводилась один раз на три роки. З 2016 р. така атестація була скасована.

Сучасне аграрне законодавство до осіб, зайнятих в галузі племінної справи в тваринництві, встановлює кваліфікаційні вимоги, які визначають ступінь професійної підготовки працівника, наявність у нього знань, умінь і навичок, необхідних для виконання ним спеціальних робіт у сфері племінної справи в тваринництві. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про племінну справу в тваринництві» для виконання спеціальних робіт, пов'язаних з веденням офіційного обліку продуктивності тварин, офіційної класифікації (оцінки) за типом, отриманням, ідентифікацією, зберіганням сперми, ембріонів, яйцеклітин, штучним осіменінням маток і трансплантацією ембріонів, залучаються працівники згідно з кваліфікаційними вимогами, визначеними центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері тваринництва. Кваліфікаційні вимоги до працівників, які виконують спеціальні роботи, пов'язані з племінними (генетичними) ресурсами, затверджено Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 13 квітня 2016 р. № 153.

Атестація працівників, які виконують спеціальні роботи, пов'язані з визначенням робочої продуктивності коней для ведення офіційного обліку продуктивності та офіційної класифікації (оцінки), за типом здійснюється відповідно до Положення про атестацію осіб, які займаються тренінгом, випробуваннями та суддівством випробувань племінних коней верхових, рисистих і ваговозних порід, і присвоєння їм кваліфікаційних звань затвердженого Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 1 липня 2013 р. № 401. Атестація проводиться для осіб, які атестуються вперше або мали перерву у випробуваннях: два роки і більше для осіб, які займаються тренінгом, випробуваннями племінних коней верхових, рисистих і ваговозних порід; три роки і більше для осіб, які займаються суддівством випробувань племінних коней верхових, рисистих і ваговозних порід.

Переатестація проводиться для осіб, які займаються: тренінгом, випробуваннями племінних коней верхових, рисистих і ваговозних порід, – щороку перед початком нового сезону випробувань; суддівством випробувань племінних коней верхових, рисистих і ваговозних порід, – один раз на три роки.

За наслідками атестації та переатестації атестаційна комісія приймає рішення про: атестацію осіб; допущення або недопущення заінтересованих осіб до тренінгу, випробувань та суддівства випробувань; проведення повторної атестації; присвоєння чергових кваліфікаційних звань; доцільність звернення до кваліфікаційної комісії щодо присвоєння чергових кваліфікаційних звань.

Отже, можемо зробити висновки, що атестація у сільському господарстві є одним із напрямів функціонального забезпечення в сфері державного регулювання аграрних відносин. У сучасних умовах атестація в сільському господарстві передбачає: 1) атестацію робочих місць за умовами праці; 2) атестацію виробництва; 3) атестацію працівників (спеціалістів сільського господарства). Зазначені види дозвільних процедур спрямовані на охорону та збереження життя та здоров'я осіб, зайнятих в сільському господарстві, та їх нащадків, гарантування безпечності і якості сільськогосподарської продукції та гарантування екологічної безпеки. Тобто, спрямовані на реалізацію основних принципів аграрного права України: принципу сталого розвитку сільського господарства України, принципу безпечності та якості сільськогосподарської продукції та принципу екологізації сільськогосподарського виробництва.

¹ *Статівка А.* Про аксіологічні аспекти сучасного аграрного права / А. Статівка // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2016. – Вип. 243. – С. 53. – (Серія «Право»).

² *Марченко С. І.* Інституційно-функціональне забезпечення господарської діяльності в агропромисловому комплексі України / С. І. Марченко // Т. О. Коваленко, С. І. Марченко. Правове регулювання господарської діяльності в агропромисловому комплексі України : навч. посіб. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – С. 27.

³ *Лазор Л. И.* Правовые проблемы конкурсного подбора, аттестации кадров и рабочих мест на современном этапе : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудовое право; право социального обеспечения» / Л. И. Лазор. – М., 1991. – 31 с. – С. 13.

Резюме

Марченко С. І. Атестація в сільському господарстві України: публічно-правові засади.

Статтю присвячено правовим проблемам атестації у сільському господарстві. Проаналізовано законодавство, яке регламентує особливості проведення різних видів атестацій у сільському господарстві. Зроблено висновок, що атестація у сільському господарстві є одним із напрямів функціонального забезпечення в сфері державного регулювання аграрних відносин.

Ключові слова: аграрне право, сільське господарство, атестація сільськогосподарського виробництва, атестація працівників, публічно-правові засади.

Резюме

Марченко С. И. Аттестация в сельском хозяйстве Украины: публично-правовые основы.

Статья посвящена правовым проблемам аттестации в сельском хозяйстве. Проанализировано законодательство, регламентирующее особенности проведения различных видов аттестаций в сельском хозяйстве. Сделан вывод, что аттестация в сельском хозяйстве является одним из направлений функционального обеспечения в сфере государственного регулирования аграрных отношений.

Ключевые слова: аграрное право, сельское хозяйство, аттестация сельскохозяйственного производства, аттестация работников, публично-правовые основы.

Summary

Marchenko S. Attestation in the agricultural holding of Ukraine: public-legal basis.

The article is devoted to the legal issues of attestation in agriculture. The legislation that regulates peculiarities of conducting various types of attestations in agriculture is analyzed. It is concluded that attestation in agriculture is one of the areas of functional provision in the field of state regulation of agrarian relations.

Key words: agrarian law, agriculture, certification of agricultural production, certification of employees, public-law principles.

УДК 349.412.2(477)

Д. В. ФЕДЧИШИН

Дмитро Володимирович Федчишин, кандидат юридичних наук, докторант Запорізького національного університету

ОБМЕЖЕННЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах розбудови України як незалежної та самодостатньої держави актуалізуються питання, пов'язані зі здійсненням прав на землю. Конституцією України визначено, що земля є основним національним багатством нашої країни. В свою чергу, Земельним кодексом України закріплено плюралізм форм власності на землю, визначено види прав на землю, а також кола суб'єктів власності та користування землею. Тобто, йдеться про об'єктивні права на землю, характерною ознакою яких є їх статичність. Однак ані Конституція України, ані Земельний кодекс України (далі – ЗК України) та прийняті на розвиток їх положень закони не розкривають зміст та механізм здійснення саме суб'єктивних прав на землю. Водночас здійсненню суб'єк-